

Društveno življenje na Hrušici

Živeli so tako, da so preživeli. Davni predniki so že vsi pomrli. Živeli so v starih hišah, grajenih s kamnom in apnom. Po izgledu so najstarejše hiše stare več kot sto let in so večinoma nizke gradnje. Če pričnemo v smeri zahoda od Jesenic, so le te, po domačem imenu in sedanjem lastništvu, naslednje: Šimnova-Krivic-Branc, Tomaževa-Klinar-nova hiša Rihtaršič, Nočeva-Kobal-Pajer, Robičkova-Baloh-Kavalar, Kajžova-Robič-Trojar, Šmonova-Klinar, Prinkova-Pintar, Rovtarjeva-Polka-Kejžar-Žebre, Kumerdejeva-Tonik-Razinger. Krivčeva-Kobentar, Citrarjeva-Krivic-Tvrdy, Moretova-Ještincek-Ramuš, Jeklnova-Tarman-Razingar, Rogar-Kobentar-Trpin, Rogarjeva-Kobentar, Kavšeljnova-Štefonova-Klinar, Kobentarjeva-Štritof. Gostilna Krivic-Nikolič-Mrvič, Dolžanova (podrta), Jeleničeva-nova-Razinger-Črv, Jurčkova-Puc-Klinar, Šodernikova-Lah-Rupar-Lihteneger, Pocarjeva-Klinar, Krvavčeva-Bizjak. Gostilna Ocepek, Grabnovčeva-Drešček, Brkova-Peternel, Ajtnikova-Čopova-Klinar, Končkova-Robič, Koča-Bizjak, Čušova-Mrvica-Lepin. Pod magistralno cesto so: Kostanjškova gostilna-Posušen, Krekov dom-Vrtec, Majčnikov salon-Dečman-Križman, Majčnikova gostilna-gostilna na Klancu-Pajer, Kavšelnov skedenj-Potočnik (hiša)-Jug, Korenčeva-Smolej, Dolžanova-Podbršček-Zupanc, Lakotova-Jelenič, Matevževa (prodana). Hiše novejših gradenj niso navedene.

Prebivalci Hrušice so večinoma ali pa kar vsi priseljeni. Prvi prebivalci so bili iz časov, ko se je delila grofovsko posest. Drugi val priseljencev je bil verjetno po odhodu Napoleona, in to so naši predniki. Prvi priseljenci so bili Rogarji (Kobentar), Kureji (Branc), Čuši (Mrvica), Robiči (Kavalar). Preživljali so se s poljedelstvom. Orali in sejali so na obdelovalni zemlji. Družine posestnikov so bile zaposlene doma in so se z obdelovanjem zemlje preživljale. Niso pa samo delali in garali, ampak so tudi plesali. V večini hiš je bila doma »frajtonarca«. Med tednom so delali, ob nedeljah pa so se zabavali. Vsako soboto so pospravili in počistili vas, zlasti skednje (senike) in v njih pripravili plese. To je bilo v tistih davnih časih edino kulturno življenje. Strankarske dejavnosti niso poznali. Bili so

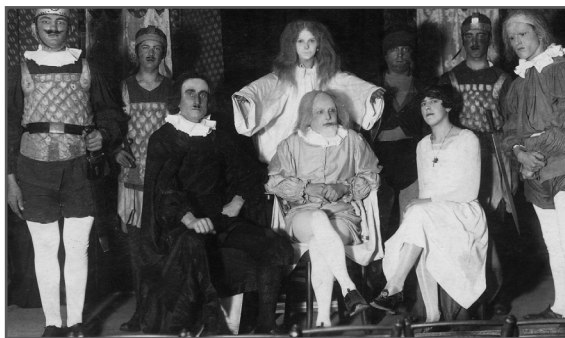
Vaška veselica okoli leta 1930
(Last Justin Černe)

bolj družabni. Moški so ob nedeljah in praznikih kvartali, ženske pa pripravljale vse potrebno za naslednje dneve. Ob nedeljah in praznikih (bili so le cerkveni) so obiskovali sakralne objekte, molili k »Bogu« in se spovedovali o grehah, ki so jih storili med delom, druženjem in na zabavah.

Organizirano kulturno življenje se je pričelo po prvi svetovni vojni. Od leta 1918 dalje so nastale politične stranke in kulturna društva pod njihovim okriljem. Kulturno prosvetno društvo Orel je bilo ustanovljeno okoli leta 1930. Ustanovitelj društva je bila jeseniška rimskokatoliška cerkev. Člani društva so bili versko usmerjeni. Njihov pozdrav je bil

»Bog živi!«. Pokrovitelj društva je bil kaplan Križman. Prostori, v katerih so domovali, so bili last kmetije Dečman. Hišo je od sodišča odkupil kaplan Križman. Člani društva so prirejali igre, večinoma domače in verske vsebine. V tej stavbi, ki se ji je reklo tudi Majčnikov salon, je deloval tudi otroški vrtec.

Otroke so varovale in poučevale nune uršulinke. Društvo je med

Gledališka igra Prababica okoli leta 1930
(Last Vida Kastelic)

drugo svetovno vojno prenehalo delovati in do današnjih dni ni bilo več ustanovljeno. Telovadno društvo Sokol je bilo ustanovljeno okoli leta 1932. Domovalo je pri Ocepku. Tu je bila za gimnastične vaje tudi grajena telovadnica. Člani društva so bili iz dela vasi, imenovanega Republika (železničarsko naselje). Njihov pozdrav je bil »Zdravo!«. Aktivnost članstva je bila usmerjena v gimnastično vadbo, nastopanja, sodelovanje v paradah. Društvo Sokol je imelo tudi paradne uniforme s posebno čepico, na kateri je bilo na sprednji strani pritrjeno sokolovo pero. Poleg telovadne aktivnosti se je članstvo ukvarjalo tudi s smučarjijo. V zimskem času je društvo prirejalo smučarska tekmovanja v alpskem in nordijskem smučanju. Med drugo svetovno vojno je prenehalo z delovanjem. Okupator je prepovedal aktivnost društva. Po vojni ni bilo več ustanovljeno. Nadomestilo za gimnastično dejavnost pa je bilo po vojni ustanovljeno telovadno društvo Partizan.

Moški pevski zbor - Pevsko društvo Golica je bil samostojen in neodvisen moški pevski zbor, katerega pevovodja je bil Martin Jeram z Jesenic. Imel je vaje v stavbi gasilskega društva. Člani pevskega zbora so bili vaščani in »Republikanci«. Zbor je nastopal na raznih prireditvah po Gorenjski, pa tudi na prestižnih tekmovanjih. Zbor je imel vaje trikrat na teden. Po vsaki vaji so Na klancu, pred Robičkovo hišo tudi zapeli, kar so se naučili. Zbor se je poleg petja ukvarjal z dramsko dejavnostjo. Igre z žalostno in veselo

vsebinsko je prirejal v dvorani pri Ocepku. Režiser Ovsenik je prihajal iz Mojstrane, kasneje pa se je preselil na Koroško Belo. Godba na pihala – društvo Planika je bila ustanovljena leta 1930. Ustanovitelji so bili Štefan Potočnik, ki je bil tudi prvi predsednik, in njegova žena Ana, ki je zastavila svojo doto za nakup instrumentov. Prostor za vaje je imela v Majčnikovem salonu, v vinski kleti, ki je bila last kaplana Križmana. Ustanovitelji so bili še Karel Mikula, Leopold Podboršček in drugi. Godba je nastopala na vseh vaških prireditvah, na raznih otvoritvah in plesnih prireditvah. Med drugo svetovno vojno je prenehala z delom, nadaljevala pa je po osvoboditvi leta 1945. V začetku je bila samostojna, kasneje je delovala pod okriljem gasilskega društva, nazadnje pa v sestavi društva Svoboda. Pihalna godba je nastopala na vseh pomembnih vaških, mestnih in republiških prireditvah. Tekmovalne nastope je imela na raznih paradah, predvsem vsako leto na prvomajskih budnicah. Godba na pihala je prenehala s svojo dejavnostjo po smrti Štefana Prežlja. Pred vojno, v letih 1935 do 1940, je deloval tudi godalni ansambel. Vodja ansambla je bil Nikolič. Vaje je imel v prostorih gostilne pri Krivicu. Ansambel je z dejavnostjo prenehal že pred drugo svetovno vojno. Njegova dejavnost pa je bila v glavnem vidna na vaških prireditvah.

Na Hrušici je bilo mnogo glasbenikov, ki so igrali na harmoniko. Na diatonično harmoniko so igrali: Zdravko Ambrožič, Franci Zupan, Jože Klemenc, Mirko Kočevar, Štefan in Franci Potočnik, Anton Robič, Ljubomir Razinger, Jožko Bizjak, Miha in Slavko Drešček, Mrvica, Srečo Legat, Janez Mrak, Alojz Purkart, Tonček Ambrožič, Darko Strajnar. Na klavirsko harmoniko so igrali: Slavko Kostanjšek, Franci in Janko Kavalari, Jaka Klinar, Marjan Gasar, Alojzij Langus, Kristijan Kirchmajer, Janez Marinčič. Skupaj je bilo na Hrušici 15 diatoničnih in 5 klavirskih harmonik. Harmonikarji so v svojem okolju zabavali sosede ob večernih urah. Nekateri med njimi so igrali na gasilskih veselicah, ob pustu in povorkah. Največ zabave pa je bilo v gostilni Na klancu – Pajer, pri Ocepku, pri Kostanjšku in v kulturnih društvih.

Prosvetno društvo Svoboda je bilo ustanovljeno po letu 1945. Pred tem je imelo ime Prosvetno društvo Hrušica. Kasneje se je preimenovalo v Kulturno društvo Ivana Krivica in nazadnje Svoboda. Domovalo je pri Ocepku, kasneje pa v na novo zgrajenem domu na vadišču ob karavanskem predoru. V svoji sestavi je imelo dramsko sekcijo, moški in kasneje mešani pevski zbor, godbo na pihala, folklorno skupino in godalni orkester. Glavni vodje sekcij so bili: Štefan Preželj – godba na pihala, Ferdinand Hojak – režiser in pevovodja, Lojze Zajc – godalni orkester, Helena Grzetič - folklorna skupina. Režiserji dramskih del so bili: že imenovani Ferdinand Hojak, Alojz Jug, Janko Veber, Drago Markizeti, Rudi Koprivnik, Ivan Erjavec, Janko Lovše, Andrej Zalokar, Stanka Razingar. Z Jesenic pa so pogosto sodelovali Ciril Vister, Bojan Čebulj in občasno še nekateri. Med najvidnejšimi igralci so bili poleg režiserjev še: Kavalarijevi - Rina Brun in Helena Grzetič, Stane Podlesnik st., Alojz Grzetič, Janko Kavalari, Andrej Zalokar, Dragica Ambrožič,

Karel Mikula, Helena Majnik- Bizjakova, Janko in Dana Lovše, Slavka Gaser, Irena in Egidij Glavič, Pavel Lotrič in Janez Palčič.

V društvenem okviru je nekaj časa delovala še plesna šola. Učitelja sta bila Štravs in Arčon z Jesenic. Društvo je prirejalo proslave, dramske igre, pevske nastope, parade in je bilo pobrateno s prosvetnim društvom Bilka iz Bilčovsa na Koroškem. Ta masovna dejavnost društva je počasi prenehala. Vzrok je bil predvsem v pomanjkanju denarnih sredstev in pomanjkanju kadra. Danes deluje le še Športno kulturno društvo Hrušica. V njegovi sestavi pa je ljudsko pevska sekcija Nagelj, balinarska sekcija in nič drugega.

V kraljevini Jugoslaviji se je praznovalo le ob cerkvenih praznikih. Večina ljudi je obiskovala maše. Ljudje so molili k bogu in poslušali cerkvene pesmi. Druge kulturne prireditve pa so prirejala društva. Ob njihovih obletnicah so prirejali množične plesne, na katerih so ljudi zabavali domači godci – harmonikarji. Po vojni se je vedno praznovalo 1. maj – praznik dela, 8. marec – dan žena, 4. julij – dan borca, 29. november – dan republike ter 1. in 2. januar – novo leto. Posebno praznovanje pa je bilo za vaški praznik 27. julij – dan usmrtnih talcev, vaščanov, očetov in sinov s Hrušice. Danes je v spomin na ta dogodek spominski dan. Vaški praznik je prestavljen na dan odprtja karavanškega predora 18. marec (1906). Na te dneve so društva prirejala proslave. Na vsaki od njih je bil posredovan govor o pomenu teh dni. Redno so nastopali: pevski zbor, godba na pihala in recitatorji. Ob zaključku teh praznovanj se je plesalo in pelo do jutranjih ur naslednjega dne. Društvo Svoboda je nekaj let sodelovalo s kulturnim programom za dan železničarjev. Praznovanje so priredili na Hrušici v domu Svobode in na Jesenicah v domu Partizana.

Posebno zabavno je bilo življenje ob pustovanju. Vsako leto so mladi fantje pripravili tako imenovan »ploh«. To je bila največja smreka z obronkov »Potoki«. Sredi vasi, pri vaškem koritu pa so ga morala poljubljati mlada dekleta, ki še niso bila omožena. To so počele toliko časa, dokler ni prišel kupec in ga odkupil. Naslednja leta so društva in organizacije, predvsem gasilsko društvo, organizirali pustne povelje. Te so prikazovale aktualne gospodarske in politične dogodke. S povorko so zabavali ljudi od Hrušice do jeseniške železniške postaje.

Tako je bilo kulturno in zabavno življenje vaščanov Hrušice od časov Marije Terezije do današnjih dni.